

PLANTEN EN HUID

EEN BOTANISCHE FEUILLETON

Deel 4: de pastinaak, een vergeten groente

C.J.W. van Ginkel

Dermatoloog, voorheen Deventer Ziekenhuis en UMC Utrecht

*Correspondentieadres:
Dr. C.J.W. (Kees) van Ginkel
E-mail: cjginkel@xs4all.nl
Tel: 06-51075168*

De wortel van de pastinaak (*Pastinaca sativa*) lijkt veel op een gewone wortel (peen); hij is echter niet oranje maar ivoorwit van kleur en smaakt veel zoeter (figuur 1). De pastinaak wordt dan ook wel witte wortel genoemd. De opmars van de aardappel in de afgelopen eeuwen heeft de pastinaak van belangrijk volksvoedsel gedegradeerd tot een 'vergeten groente'. Zo werd nog de hutspot van het Leids ontzet (3-10-1574) bereid met pastinaak in plaats van aardappel. Andere 'vergeten groentes' zijn onder meer kardoer, aardpeer, schorseneren en snijbiet. Als 'vergeten groente' moet men de pastinaak tegenwoordig zoeken bij volkstuinders /mensen met een moestuin, in biowinkels en op biomarkten. Opvallend is de grote aanvoer van pastinaak op markten in Oost-Europa.

De pastinaak als plant is te herkennen als een circa 60 cm hoge plant met friscgroene, holle stengels en gele bloemetjes, gerangschikt in schermen (figuur 2). In de vrije natuur is de pastinaak wel-

Figuur 1. Wortels van de pastinaak bij een groentewinkel (Zwolle, 2015).

iswaar niet echt zeldzaam maar zal toch eigenlijk nooit huidproblemen veroorzaken. Anders ligt het met bermen langs verkeers- en vaarwegen. Daar kan de plant lokaal talrijk aanwezig zijn, met name in het noorden en westen van Nederland, alsmede in het rivierengebied gezien zijn voorkeur voor kleiachtige ondergrond. Vanuit Rijkswaterstaat als beheerder van bermen is er geen actief beleid vóór of tegen de pastinaak (noch inzaaien, noch uitroeien) (mededeling Ir. W. van den Pangaard, Rijkswaterstaat). Al met al draagt de pastinaak met zijn gele bloemen bij aan meer fleur in de bermen.

ZIEKTEGESCHIEDENISSEN

Casus 1

Een 45-jarige vrouw bezocht eind augustus de poli wegens branderige, geïndureerde roodheid met blaren op beide onderarmen. Met wat fantasie was een lineair patroon in de eruptie te herkennen. Haar wat archaische kledij leidde al spoedig naar de boosdoener: in haar moestuin had zij daags tevoren bij zonnig weer pastinaken geoogst.

Figuur 2. De pastinaak als plant. Duidelijk te zien dat de pastinaak een schermbloemige is en verwant is aan bijvoorbeeld selderij en de maggiplant.

Casus 2

Een 34-jarige man meldde zich in juni op een dinsdag op de poli met het beeld van een fytofotodermatitis aan de onderbenen. Van beroep was hij bouwvakker maar zijn passie was 'koersen'. Bij het wielrennen van het afgelopen weekend had hij in de berm voor een spoorwegovergang op zijn maten staan wachten. Navraag naar de lokale flora bleek een zinloze exercitie te zijn. Bij inspectie - 's avonds na het spreekuur - van voornoemde berm in het kleiachtige rivierengebied stond er inderdaad veel pastinaak.

KLINISCH BEELD

Contact met de pastinaak op een zonnige dag kan gemakkelijk een fytofotodermatitis veroorzaken: na 1-2 dagen branderige, erythemateuze induratie gepaard met vesikels en bullae. Meestal is een lineair patroon in de eruptie te onderscheiden. Evenals bij een 'gewone' toxische dermatitis door bijvoorbeeld de wolfsmelk bereikt de reactie zijn climax pas na ongeveer zeven dagen. Een vervelende, karakteristieke complicatie bij fytofotodermatitis is de cosmetisch storende hyperpigmentatie die vele maanden kan aanhouden. Het werkingsmechanisme berust op het activeren door UV-A (dus ook achter glas) van stoffen als psoralenen/furocoumarines tot mediators die direct toxisch voor de huid zijn.

FAMILIE DER SCHERMBLOEMIGEN

De pastinaak behoort tot de familie van de schermbloemigen, ook wel genoemd Umbelliferae of Apiaceae. Alle planten uit deze familie kunnen in meer (berenklauw) of mindere mate (wortel, peterselie) een fytofotodermatitis veroorzaken. De volgende planten heb ik daadwerkelijk in patiëntencontact als veroorzaker van fytofotodermatitis kunnen identificeren:

Berenklauw

Meestal wordt hiermee impliciet de reuzenberenklauw (*Heracleum mantegazzianum*; Engels *giant hogweed*) bedoeld (figuur 3). Deze forse exoot (circa 3 m hoog, bloemschermen tot circa 50 cm doorsnee) komt oorspronkelijk uit de Kaukasus en is in de negentiende eeuw via botanische tuinen wijdverspreid geraakt in Europa, vooral in stedelijke gebieden (waterkanten, bermen, parken). Op allerlei manieren wordt tegenwoordig gepoogd deze fraaie maar vrij invasieve exoot te weren uit het publieke domein, uiteenlopend van particuliere actiegroepen ("Ban de Berenklauw") tot gemeentelijke meldpunten ("gebruik twitter; @gemeenteutrecht, #aanpakRBK met foto, locatietag en/of locatiebeschrijving"). De afgesneden holle stengels kunnen door kinderen in hun fantasie gemakkelijk als zwaard in riddergevechten gebruikt worden. Naast vooral spelende en struinende kinderen zijn ook soms honden (snuit en poten) het slachtoffer.

Naast de reuzenberenklauw bestaat de inheemse, 'gewone' berenklauw (*Heracleum sphondylium*) van veel bescheidener formaat (max 1,5 m hoog).

Ook door zijn habitat (vrije natuur, grazige plaatsen, open plekken in het bos) is het dubieus in hoeverre deze ooit een fytofotodermatitis veroorzaakt.

Selderij (*Apium graveolens*)

Een kweker van bleekselderij vertelde mij het verhaal van een groep scholieren: als vakantiewerk hadden ze op een zonnige dag in de kas geholpen met de oogst van bleekselderij. De volgende dag zat de hele groep onder de brandblaren. Ook een mooie illustratie dat UV-A en niet UV-B (gaat niet door glas) bijdraagt aan een fytofotodermatitis. Ongetwijfeld zal ook de snijselderij voor de groentesoep en knolselderij voor de erwtensoen en waldorfsalade dezelfde huidschade kunnen veroorzaken.

Lavas of maggiplant

De naam maggiplant (*Levisticum officinale*, figuur 4) zegt voldoende over het gebruik: de sterk aromatische blaadjes worden in de keuken gebruikt als smaakversterker. Het terugdringen van de dagelijkse inname van zout zal bijdragen aan de populariteit ervan. Deze overjarige plant hoort zozeer thuis in een groentetuin dat de patiënt deze plant meestal niet spontaan zal noemen.

Deze opsomming van schermbloemigen is allesbehalve compleet maar is voor de praktijk voldoende. Van andere schermbloemigen als peterselie, engelwortel, wortel/peen, dille, anijs, komijn, koriander, kervel, venkel maar ook fluitekruid enzovoort heb ik zelf nooit huidproblemen gezien (of niet onderkend!) maar theoretisch zouden ze ook een fytofotodermatitis kunnen veroorzaken.

Figuur 3. De reuzenberenklauw heeft het sublieme van schoonheid en gevaar.

Figuur 4. Lavas of maggiplant. De plant is makkelijker te herkennen aan de maggigeur dan aan zijn uiterlijke kenmerken.